

Орел Юрій Вікторович

завідувач кафедри кримінально-правових
дисциплін юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ДО ПИТАННЯ ПРО ОЗНАКИ ЗЛОЧИНУ

Сьогодні поняття злочину міститься у ч. 1 ст. 11 Кримінального кодексу України, де зазначено, що злочином є передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину [1].

Як відомо, з будь-якого визначення поняття того чи іншого явища можна виокремити його ознаки, які у сукупності будуть відображати його зміст, так і навпаки, якщо відомо ознаки того чи іншого явища, можна надати визначення його поняття. Отже, маємо визначення поняття злочину, з якого спробуємо виокремити його ознаки.

Сьогодні у кримінальному праві серед науковців немає єдиної точки зору щодо кількості ознак злочину: їх можна нарахувати від двох до семи. Аналіз ч. 1 ст. 11 КК України дає можливість виділити такі ознаки злочину: протиправність, суспільна небезпечність, винність, вчинення особою діяння (дії або бездіяльності), вчинення діяння суб'єктом злочину. Вони безпосередньо зазначені у законі. Окрім цього, у теорії кримінального права називається ще одна ознака, характерна для поняття злочину, – караність діяння, яка логічно виводиться з ознаки протиправності, під якою слід розуміти встановлення в законі за вчинення певного діяння кримінально-правової санкції, що дає можливість застосування в належних випадках (а не завжди) покарання. Отже, караність як ознаку злочину слід розуміти не як реальне застосування покарання, а як загрозу, можливість його застосування у разі вчинення забороненого КК України діяння [2, с. 30; 3, с. 80].

Висловлювались також думки про притаманність злочину й інших ознак, наприклад аморальності [4, с. 52]. У зв'язку з цим вважаємо слушною думку П. Л. Фріса, який вказує, що оскільки КК України чітко називає ознаки злочину, які йому притаманні, через це спроби розширено тлумачити коло цих ознак є юридично не коректними [5, с. 39].

Таким чином, можна говорити про наявність принаймні шести ознак злочину, що витікають із визначення цього поняття. Відсутність у вчинку людини хоча б однієї ознаки злочину свідчить про відсутність злочину, а отже, особу в такому разі не можна притягти до кримінальної відповідальності.

Підтвердженням цього є, наприклад, ч. 2 ст. 11 КК України, де зазначено, що не є злочином дія або бездіяльність, яка хоча формально і містить озна-

ки будь-якого діяння, передбаченого цим Кодексом, але через малозначність не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяла і не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі [1].

Отже, відсутність такої ознаки, як суспільна небезпечність, навіть і за наявності ознак складу злочину, може призвести до того, що діяння не буде визнано злочином. Як бачимо, це можливо лише за умови, що суспільна небезпечність як ознака злочину не є ознакою складу злочину.

У кримінальному праві одним із дискусійних питань є питання про те, чи є суб'єкт злочину ознакою злочину чи або залишається обов'язковим елементом складу злочину, і якщо діяння було вчинено особою, яка не є суб'єктом злочину, чи має місце відсутність самого злочину як явища реальної дійсності, або складу злочину як юридичного поняття про нього? У зв'язку з цим не випадково деякі вчені не називають суб'єкта злочину серед ознак злочину [3; 5; 6].

Розглядаючи це питання, О.В. Микитчик зазначає, що якщо діяння вчинено особою, в якій відсутні ознаки суб'єкта злочину, то таке діяння не можна вважати злочином у зв'язку з відсутністю його складу, воно може визначатись тільки як суспільно небезпечне діяння [7]. Отже, вчений пов'язує факт відсутності злочину з відсутністю у вчинку людини ознак складу злочину.

Але погодитись з цим, на нашу думку, не можна. Ми переконані, що вчинення діяння, передбаченого КК України як злочин, особою, яка не є суб'єктом злочину, не змінює сутності такого самого діяння, вчиненого суб'єктом злочину. Сутність вчинків цих осіб однакова: вони за наявності інших ознак злочину є суспільно небезпечними і передбачені кримінальним законом. Отже, можна стверджувати, що ці два діяння є злочинами. Вчинення одного і того самого діяння для різних осіб не є свідченням різної його сутності. Кожне з них є і залишається злочином.

При вирішенні цього питання вважаємо правильним виходити з того, що якщо у вчиненому діянні відсутні ознаки суб'єкта злочину, які конструктивно входять до його складу, то у такому разі слід говорити не про відсутність злочину як явища реальної дійсності, а про відсутність у діянні особи складу злочину. Але і за такого притягати до кримінальної відповідальності таку особу не можна, оскільки згідно з ч. 1 ст. 2 КК України підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого цим Кодексом [1].

При цьому, погоджуючись з О.В. Микитчиком, таке діяння слід визнати суспільно небезпечним. Це надасть можливість застосувати до особи, яка не є суб'єктом злочину, заходи кримінально-правового впливу, а саме примусові заходи виховного характеру, замість покарання, яке може бути призначене виключно особі, яка визнана винною у вчиненні злочину.

Як бачимо, це можливо лише за умови, що діяння, вчинене особою, визнається злочином, але не містить складу злочину. В протилежному разі, якщо ми не визнаємо вчинене особою діяння злочином, то до неї не можна буде за-

стосувати жодних кримінально-правових заходів, у тому числі і примусових заходів виховного характеру, як і до будь-якої іншої особи, яка не вчинила злочину.

Вирішення цього питання вбачається нами у необхідності формулювання нового визначення поняття злочину, в якому повинна бути відсутня вказівка про його вчинення суб'єктом злочину, а акцент повинен робитися саме на його матеріальний та формальний бік, виражати насамперед його юридичну та соціальну характеристику.

Література

1. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.
2. Сташис В.В. Передача на поруки и некоторые вопросы советского уголовного права / В.В. Сташис // Об усилении роли общественности в укреплении социалистического правопорядка. – Х., 1961. – С. 27-30.
3. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін. ; за ред. проф. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 480 с.
4. Герцензон А.А. Понятие преступления в советском уголовном праве / А.А. Герцензон. – М. : Госюриздат, 1955. – 55 с.
5. Фріс П.Л. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / П.Л. Фріс. – К. : Атіка, 2004. – 488 с.
6. Вереша Р.В. Кримінальне право України. Загальна частина : навч. посіб. / Р.В. Вереша. – 2-ге вид., перероб. і доп., станом на вересень 2011 р. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 320 с.
7. Микитчик О.В. Злочин і його види : лекція / О.В. Микитчик [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.naiuu.kiev.ua/books/mnp_krum_pravo_zag/Files/Lekc/T4/T4_P1.html.

Піц Анастасія Миколаївна

студентка юридичного факультету

Науковий керівник – Чербаєва О.В.

викладач кафедри цивільно-правових

дисциплін юридичного факультету

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЧОРНОЇ МЕТАЛУРГІЇ В УКРАЇНІ

В умовах переходу національної економіки до сталого розвитку поряд з енергоефективністю та соціальною сферою важливого значення набуває проблема забезпечення екологічної безпеки та збереження довкілля. В умовах України ця проблема викликана високими показниками забруднення повітряного та водного басейнів, погіршенням якості земельного фонду, висхід-